

УДК 378.147.111

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОНОВЛЕНОЇ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ВИЩОГО ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

О. П. Лучанінова

Автор уточнює поняття «педагогічні умови» у контексті функціонування оновленої виховної системи вищого технічного навчального закладу, обґрунтовує найбільш сприятливі умови її функціонування та формування особистості студента як смислового ядра цієї системи.

Ключові слова: виховна система, педагогічні умови, функціонування виховної системи, формування особистості студента.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Система виховання полягає в організації процесу формування особистості здобувача вищої освіти як майбутнього фахівця на основі сучасних, якісно нових підходів. Оскільки сучасний вищий технічний навчальний заклад – це лише ланка в ланцюжку соціальних інституцій, де формується особистість майбутнього фахівця та його культура, тому удосконалення й оновлення виховної системи закладу розглядається як багатоаспектна проблема, яка має важливе соціальне й наукове значення і потребує нового педагогічного осмислення, використання сучасних наукових і педагогічних підходів щодо її вирішення.

У вихованні студентської особистості загострилися певні суперечності, які виникли в суспільстві, що породило нові суттєві проблеми: зміна ціннісних орієнтирів соціуму; соціальна апатія, дезадаптація, поляризація суспільства; несформованість життєвих навичок молодого покоління, низький рівень культури мовлення; дефіцит живого спілкування.

Усе це дозволило виокремити суперечності, які склалися у суспільстві й вищій освіті, зокрема:

- між об'єктивною потребою в оновленні виховної системи сучасного вищого технічного навчального закладу та недостатньою розробленістю її концептуальних, наукових та прикладних положень;

- між усвідомленням Людини як найвищої цінності і відсутністю виховних інституцій ВНЗ, які б пропагували цінності на рівні виховної системи;

- між динамічними змінами у суспільстві, що трансформують людські цінності, і неможливістю чинити опір негативному впливу цих змін у сфері загальнолюдських цінностей;

- між декларуванням духовних цінностей і нездатністю студентської молоді в силу своєї інертності практично удосконалювати себе;

- між новими вимогами до здобувачів вищої освіти як професіоналів і відсутністю кадрів, які спроможні проводити виховну роботу відповідно до сучасних вимог;

- між виховними функціями викладачів за нових умов підготовки студентів і відсутністю можливості перепідготовки та підвищення їхньої кваліфікації як вихователів;

- між ставленням до освітньо-виховного середовища сучасного вищого навчального закладу як складової виховної системи та відсутністю системності, наступності та комплексного підходу до виховної роботи у вигляді методичної системи;

- між політикою МОН з перенесення виховних функцій та самого виховання у загальноосвітні навчальні заклади та моральною непідготовленістю до життя, несформованістю здобувачів вищої освіти як особистостей на перших роках навчання у виші;

- між прагматично-споживацькими принципами життя студентів та необхідністю творчих установок відносно життя, професійної діяльності та культури тощо.

З огляду на вище викладене, проблема створення педагогічних умов у педагогіці є важливим елементом будь-якого дослідження. Науковці наводять педагогічні умови у гіпотезах своїх досліджень, у частині робіт вони стають предметом та метою дослідження. Вважаємо, що дослідникам треба серйозно підходити до створення умов, бо, як свідчить аналіз, часто педагогічні умови схожі на пропозиції або мету педагогічної діяльності тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення проблеми і на які спирається автор. Теоретико-методологічні проблеми комплексного підходу до аналізу функціонування виховних систем та виховання культури у студентської молоді в сучасній Україні посідають ґрунтовні роботи вітчизняних та закордонних вчених-філософів (В. Андрущенко, С. Анісімов,

С.Бистрицький, І. Зязюн, І. Ільїн, В. Кремень, С. Кримський, В. Мясіщев, Л. Сохань, Ю. Хабермас, В. Шинкарук, С. Франкл.); педагогів (Є. Бондаревська, С. Гончаренко, О. Духнович, В. Кузь, Б. Ліхачов, О. Олексюк, В. Сухомлинський, К. Чорна, Г. Шевченко, В. Яковенко). Висвітленню організаційно-педагогічних умов створення виховної системи навчальних закладів різних рівнів акредитації, виховання студентів, системи виховної роботи, організаційно-методичної системи виховної роботи з формування життєвих цінностей присвячено багато досліджень (М. Безугла, Л. Белова, Т. Вдовичин., Л. Макарова, О. Молоканова, Л. Новікова та ін.).

Постановка не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Варто наголосити, що поняття «педагогічні умови» пояснюється здебільшого у контексті виховної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Не можна не звернути увагу на той факт, що виховна система вищого технічного навчального закладу практично не досліджувалася на теренах вітчизняної педагогічної науки.

Економічна криза, сучасний стан культури та вищої освіти, неясність перспектив, значне розширення свобод громадян і неможливість для більшості людей скористатися ними як через економічну скруту, так і через психологічну неготовність, поширення бездуховності роблять проблему ще актуальнішою. Усе це вимагає оновлення виховної системи у сучасному вищому технічному навчальному закладі зокрема, яка покликана охопити всі етапи сходження студентів до професіоналізму і культури: від бездуховності, низького рівня культури до свідомої, духовної поведінки у майбутній професійній діяльності.

Мета статті – обґрунтувати та охарактеризувати комплекс найбільш сприятливих педагогічних умов функціонування оновленої виховної системи вищого технічного навчального закладу та формування особистості студента як смислового ядра цієї системи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Вивчаючи організаційно-педагогічні умови для забезпечення навчального процесу в педагогічному університеті, Т. Вдовичин зазначає, що на шляху вибору педагогічних умов постають суперечності між: неповною визначеністю конкретних вимог, що стосується підготовки майбутніх фахівців у нормативних документах та реальною потребою у висококваліфікованих кадрах, що є компетентними в певній галузі;

неузгодженістю нормативних вимог щодо формування компетентності у студентів та необхідністю розробки чітких орієнтирів організації навчання у вищих навчальних закладах [4].

І. Прудченко констатує, що знання (особливо затребуване) поступово втрачає риси носія загальнолюдських цінностей і слугує задоволеністю інформаційних потреб духовно недолугого споживача, то логічно вести мову про заміну знання інформацією, до того ж збіднілою, епізодичною [9]. Ще Е. Тоффлер свого часу пророческо зазначав, що нас все більше шпигують короткими модульними спалахами інформації – рекламою, командами, теоріями, уривками новин, якимись обрізаними утятими шматками, які не вкладаються у наші попередні ментальні чарунки [10, с. 278]. Подібний стан справ спостерігаємо і в педагогіці. Кліповість змісту навчання, його поверховість веде загалом до фрагментарності змісту освіти, що негативно позначається на процесі становлення студентської особистості.

Такий стан речей негативно впливає на зусилля професорсько-викладацького складу ВНЗ в питанні виконання соціального замовлення держави. Це вимагає ретельного підбору педагогічних умов.

Викликає безсумнівний інтерес спроби науковців по-різному трактувати поняття «педагогічні умови», а саме: як характеристику педагогічного середовища; обставини, необхідні для перебігу педагогічного процесу; фактори, шляхи, напрями педагогічного процесу; уявні результати педагогічного процесу; форми, методи, педагогічні прийоми. Вважається, що до педагогічних умов можна віднести ті, які свідомо створюються в навчальному процесі і повинні забезпечувати найбільш ефективно протікання цього процесу.

Представляє інтерес точка зору групи авторів у роботі «Методологічні засади педагогічного дослідження», які вважають, що формулювання педагогічних умов: «використання літературно-художнього матеріалу; організація самостійної продуктивної діяльності учнів; використання духовного потенціалу мистецтва; організація позааудиторної діяльності; використання корекційно-розвивальних вправ; використання інтерактивних методів і форм; залучення до різних видів діяльності; використання нових сучасних психолого-педагогічних технологій навчання тощо», – свідчать, що вони не містять нового наукового знання [6].

Автори різних досліджень педагогічні умови видають за завдання педагогічної діяльності (формування мотивів; формування потреби; вплив на когнітивну, афективну й конативну сфери; формування соціального досвіду; розвиток пам'яті; формування зацікавленості студентів та їх спрямованості тощо). Водночас науковці [6] стверджують, що для науки більш важливим є не пропозиція використовувати той чи інший засіб, а розробка чинників, які обумовлюють вибір тих чи інших засобів у залежності від наявних обставин.

Під поняттям «умова» розуміються необхідні обставини, що сприяють чомусь; обставини, особливості реальної дійсності, при яких здійснюються зміни.

У тлумачному словнику сучасної української мови більш конкретизується поняття «умова» – необхідна обставина, що уможливило здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь [3, с. 1506], як фактор, рушійна сила будь-якого процесу, явища; чинник [3, с. 1526].

Отже, педагогічна умова – це обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу, то для вирішення будь-якої практичної педагогічної проблеми необхідні десятки педагогічних умов. Процес визначення умов є суб'єктивним і недостатньо науково обґрунтованим. Педагогічні умови мають локальний характер, вони спрямовані на вирішення вузьких педагогічних цілей [6].

Педагогічними умовами вважають обставини, що сприяють розвитку чи гальмуванню навчально-виховного процесу, їх визначають як комплекс засобів, наявних у навчального закладу для ефективного здійснення навчально-виховного процесу [2].

Досліджуючи педагогічні умови розвитку обдарованості студентів, Г. Голубова влучно зазначає, що «педагогічні умови – це особливості організації навчально-виховного процесу, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості. Це такі особливості організації навчально-виховного процесу, які забезпечують цілісність навчання та виховання майбутніх учителів, сприяють всебічному гармонійному розвитку особистості студентів та створюють сприятливі можливості для виявлення та розвитку їх педагогічної обдарованості» [5].

Б. Чижевський розглядає організаційно-педагогічні умови як «функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища

від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах» [11].

Відомо, що умови створюють, а цілі та завдання реалізують. Як методично правильно й теоретично обґрунтовано вибудувати педагогічні умови, пов'язані з виховною діяльністю у вищому навчальному закладі?

Вважаємо, вища освіта має готувати майбутнього інженера металургійного профілю до виконання як професійних, так і культурних функцій, тому виховна система полягає в організації процесу формування особистості здобувача вищої освіти як майбутнього фахівця на основі сучасних, якісно нових підходів.

Погоджуємося з авторами [6], що процес визначення умов є суб'єктивним і недостатньо науково обґрунтованим. Підводячи підсумки розгляду проблеми педагогічних умов як складових наукових досліджень, Є. Хриков та ін. наводять їхні властивості: спрямованість на організацію педагогічної діяльності, тобто вони мають практичну, нормативну спрямованість; спрямованість на підвищення ефективності педагогічної діяльності; педагогічні умови не можуть суперечити прояву педагогічних закономірностей, принципів та правил; їх обґрунтування передбачає поєднання емпіричних та теоретичних процедур наукового дослідження; відповідність вимогам наукової новизни (виокремлення у дослідженні певних педагогічних умов має сенс, якщо вони містять нове наукове знання); імовірнісний характер забезпечення результату педагогічної діяльності (педагогічні умови, як і педагогічні системи в цілому, не можуть гарантувати отримання певного результату, але підвищують імовірність його досягнення); локальний характер застосування (у структурі педагогічного знання найбільш широкий характер мають закономірності та принципи, більш вузький характер мають педагогічні правила, ще більш вузький, локальний характер мають умови) [6].

Дослідники стверджують, що більш доцільною є дослідницька технологія, яка передбачає використання методів морфологічного аналізу та експертної оцінки. Морфологічний аналіз передбачає складання повного переліку можливих педагогічних умов, необхідних для вирішення певного педагогічного завдання. Для цього можна використовувати аналіз наукової літератури, позитивного досвіду роботи, опитування експертів. Наступним кроком є опитування експертів для з'ясування найбільш важливих для вирішення тієї чи іншої проблеми педагогічних умов [6].

Відомо, що метод морфологічного аналізу є першим найбільш поширеним прикладом системного підходу у винахідництві. Він дозволяє мислити категоріями основних принципів і параметрів, що забезпечує ефективність його застосування. У педагогіці застосовується на рівні вирішення математичних задач, творчих завдань. Суть методу полягає у спробі систематично охопити всі (або лише найголовніші) варіанти структури об'єкта, що удосконалюється [7].

Для роботи використовується морфологічна таблиця, в якій по горизонталі та вертикалі в клітинках розміщуються картинки, схеми будь-яких об'єктів або їх частин. Робота за таблицею передбачає два етапи: опис можливих характеристик об'єкту, що розглядається (аналіз); вибір найкращого розв'язання завдання, або необхідних характеристик для одержання нового (удосконаленого) об'єкта, або безсистемний вибір частин, котрі потім об'єднують в ціле (синтез).

Розглянемо на прикладі послідовність морфологічного аналізу оновлення виховної системи вищого технічного навчального закладу:

- створення оновленої виховної системи вищого технічного навчального закладу;

- морфологічні ознаки: А – студенти, Б – викладачі-педагоги, В – виховний простір, Г – управління; Д – підходи, Е – принципи, Ж – педагогічні умови;

- варіанти за кожною морфологічною ознакою: А1 – студенти першого курсу, А2 – студенти другого курсу, А3 – майбутні бакалаври, А4 – студенти-магістри; А5 – всі студенти; Б1 – викладачі певних дисциплін, Б2 – викладачі-початківці, Б3 – викладачі-куратори, Б4 – викладачі-організатори виховного процесу; В1 – полікультурний простір; В2 – освітньо-виховний простір, В3 – гуманістичний простір, В4 – духовно-культурний простір; Г1 – модель виховної системи ВТНЗ, Г2 – модель організаційно-методичної системи виховної роботи, Г3 – модель управління виховною системою; Д1 – системно-діяльнісний, Д2 – аксіологічний, Д3 – андрагогічний, Д4 – фасилітативний, Д5 – кордоцентристський, Д6 – комплексний; Е1 – зв'язок теорії та практики виховання, Е2 – орієнтація на співробітництво у виховному процесі, Е3 – диференціація та індивідуалізація виховання, Е4 – єдність національного і загальнолюдського, Е5 – комплекс принципів; Ж1 – створення духовно-культурного середовища навчального закладу, Ж2 – розвиток виховної компетентності викладачів, Ж3 – розвиток культурно-пізнавальної активності студентів, Ж4 – комплекс педагогічних умов, Ж5 –

прийняття всіма суб'єктами сукупності цілей створення виховної системи; організація діяльності суб'єктів системи; Ж6 – створення системи управління виховною системою; Ж7 – актуалізація домінанти всієї виховної системи – формування духовно-культурних цінностей та патріотизму через процеси виховної діяльності та спілкування;

- аналіз утворених сполучень;

- вибір кращих сполучень.

На нашу думку, найбільш доцільний варіант А5 – Б4 – В4 – Г2 – Д6 – Е5 – Ж4.

Цікавою для нас є робота Г. Пономарьової, яка педагогічні умови розуміє «як сукупність необхідних засобів, що сприяють успішності виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів» [8]. Дослідниця визначає комплекс педагогічних умов «як сукупність взаємопов'язаних педагогічних умов, реалізація яких сприятиме підвищенню рівня сформованості духовної культури студентів вищих навчальних закладів через викладання культурологічних дисциплін [8]. Автор формулює такі педагогічні умови у своєму дослідженні:

1. Дидактичні умови забезпечують використання виховного потенціалу освітнього процесу, сприяють системно-технологічній організації опанування студентами змісту гуманітарних дисциплін, спрямованих на духовний розвиток в таких напрямках: у духовно-інтелектуальному, що формують цінності знань, істини, логосу; у морально-етичному, що формують морально-етичні цінності, та художньо-естетичному, що формують цінності краси, гармонії, художньої форми:

- відбір евристичних та проектних завдань та опанування змісту гуманітарних дисциплін із застосуванням проблемних, інтерактивних технологій у навчальному процесі;

- варіативність видів діяльності на заняттях з предметів гуманітарного циклу, що сприяє залученню студентів до процесу культуротворчої діяльності.

2. Організаційно-педагогічні умови зумовлюються спеціальною, цільовою організацією педагогом пізнання, діяльності, спілкування, самоосвіти та самовиховання студентів:

- розробка і застосування освітніх і виховних програм, що сприяють розвитку інтелектуальної, культурної, етичної, естетичної, емоційно-чуттєвої і діяльнісної сфер особистості;

- розвиток демократичних процесів, створення освітньо-виховного простору, що забезпечує вільний розвиток особистості, надання

студентам-майбутнім педагогам можливостей для реалізації власної соціально-моральної позиції, своїх точок зору, вибору форм і методів навчальної, пізнавальної, творчої, наукової та інших видів діяльності;

- органічне залучення до виховної діяльності, конкретних заходів у процес професійного становлення майбутнього педагога через реалізацію ціннісно орієнтувального діалогу творчих взаємодій викладачів і студентів аудиторній, позааудиторній та науково-дослідній роботі;

- активне використання професійно-корпоративних можливостей (традицій кафедри, факультету, технікуму (коледжу), ВНЗ, галузі, прикладів життя і діяльності референтних особистостей – авторитетних учених, педагогів, фахівців) для формування почуття причетності студентів до кращих традицій галузі, ВНЗ, факультету, кафедри.

3. Акмеологічні умови спрямовані на саморозвиток, самовдосконалення й самореалізацію студента-майбутнього педагога:

- цільове програмне проектування самовиховання особистості студента;

- установка на духовний саморозвиток, готовність до самопізнання свого внутрішнього світу, усвідомлення відповідальності і за результати своєї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення;

- самоактуалізація здібностей духовної рефлексії, саморегуляції вчинків з позицій культурних норм.

4. Виховні умови спрямовані на стимулювання й підтримку високого рівня особистісної активності студентів у процесі духовного зростання і становлення їхньої особистої культури:

- розуміння освітньо-виховного процесу як особистісно-орієнтованого, його одухотвореність в усіх його ланках в умовах соціокультурної діяльності;

- залучення студентів до світового культурно-духовного досвіду, що сприяє творчому зростанню особистості, спираючись на самопізнання, самовиховання, духовну самореалізацію;

- створення доброзичливого морально-психологічного клімату в колективі, а також урахування емоційного самопочуття кожного студента [8, с. 258-260].

Спираючись на теоретичний виклад дефініції «педагогічна умова», бачення й розуміння сучасними науковцями змісту цих умов стосовно своїх досліджень, обґрунтуємо педагогічні умови ефективного функціонування оновленої виховної системи вищого технічного навчального закладу.

Першою педагогічною умовою ефективного функціонування виховної системи визначаємо створення духовно-культурного середовища навчального закладу. Під духовно-культурним середовищем розуміємо навчальне середовище, що будується на принципах кооперації навчальної і виховної діяльності як рівноправної взаємодії студентів з викладачами, що об'єднуються для вирішення виховного завдання і спільними зусиллями досягають взаємної згоди. У контексті нашого дослідження ми орієнтувалися на наступні принципи: орієнтація на співробітництво; розвиток особистісного потенціалу; єдність теорії виховання та практики; принцип активності, що спонукає особистість студента до активної позиції у житті. У ході реалізації першої умови вирішувались такі завдання: визначення тематичного виховного поля кожного факультету металургійної академії, моніторинг духовно-культурного середовища академії. Ця умова реалізувалася шляхом організації широкої інформаційно-роз'яснювальної роботи, проведення науково-методичних семінарів на кафедрах, спеціальних занять для кураторів, впровадження елективного курсу та системи заохочувальних заходів для студентів.

Друга педагогічна умова ефективного функціонування виховної системи – розвиток виховної компетентності викладачів. Під виховною компетентністю ми розуміємо процес поглибленого ознайомлення викладачів з науковими основами різноманітних інноваційних виховних технологій, розвиток спеціальних практичних навичок та вмінь використовувати виховні технології, формування духовно-моральних якостей, необхідних для роботи в духовно-культурному середовищі навчального закладу. Реалізація розробленої нами умови здійснювалася через впровадження різних форм методичної роботи, що допомогли викладачам систематизувати та узагальнити знання з проблеми застосування виховних технологій. Ця умова реалізувалася шляхом застосування таких форм роботи: оновлення роботи інституту кураторів, семінари-тренінги, засідання ради з виховної роботи, робота секції з організації виховної роботи та дозвілля студентів, проектна діяльність, педагогічні виставки, дискусії, аукціони педагогічних ідей, самоосвіта.

Третньою умовою ефективного функціонування виховної системи вважаємо розвиток культурно-пізнавальної активності студентів, високий рівень якої впливає, на нашу думку, на формування інтересу до навчання, озброює їх прийомами пізнавально-активної діяльності з мобілізації та накопичення знань для вирішення духовно-культурних

проблем, розвиває ініціативу студентів у творчому пізнанні світу і себе в ньому. Важлива роль відводиться студентському самоврядуванню.

Четверта умова – прийняття всіма суб'єктами сукупності цілей створення виховної системи; організація діяльності суб'єктів системи, спрямованої на реалізацію поставленої мети. Реалізація розробленої нами умови здійснювалась через впровадження у процес навчання академії елективних, інтегрованих, психолого-педагогічних дисциплін, які забезпечують студентів основами духовно-культурного, особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення. Науково-методичний та управлінський супровід було оформлено як «виховні кейси», до яких входили методичні посібники, нормативні документи, коментарі видатних науковців, ведення «Щоденника куратора», в якому фіксувались засоби, методи, моніторинг виховної роботи.

Шостою умовою ефективного функціонування виховної системи вважаємо актуалізацію домінанти всієї виховної системи – формування духовно-культурних цінностей та патріотизму через процеси виховної діяльності та спілкування, які посилять переживання студентами внутрішніх суперечностей між наявним і необхідним рівнем духовно-культурного розвитку, моральну активність студентів, їх навчально-пізнавальну діяльність, моральне самовдосконалення; виховання через мистецтво в індивідуальному Інтернет-просторі студента.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Викладач-педагог, навіть з великої літери, не виправить людство. Але, виховуючи в студенті особистість, він дасть шанс йому відбутися як людині, здатної протистояти марноті життя і вульгарності. Важливо донести до студента, що сенс життя – стати необхідним світу і собі. А якщо ми хочемо служити ближнім і самим собі, то по відношенню до ближніх нам потрібно мати моральність, а по відношенню до себе – знання.

Запропоноване дослідження можна трактувати як спробу довести, що оновлення виховної системи у сучасному вищому технічному навчальному закладі та виховання духовно-культурних цінностей у студентської молоді мусить стати передумовою виходу з соціальної кризи, оновлення усіх сфер життєдіяльності людини, створення можливостей її професійного й особистісного становлення. А обґрунтовані педагогічні умови будуть сприяти ефективному функціонуванню оновленої виховної системи вищого технічного навчального закладу.

Подальшого дослідження заслуговує вивчення діагностування вихованості студентів та критеріїв їх вихованості. Діагностування

вихованості студентів технічного закладу пов'язане з розпізнанням і вивченням істотних ознак вихованості, їх комбінацій, форм вираження як реалізованих цілей виховання.

Література

1. Белова Л.О. Проблеми та завдання розвитку виховної системи/ Мультиверсум. Філософський альманах. - К.: Центр духовної культури, – 2005. - № 46. – С. 2-8.
2. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ...канд. пед. наук / О.Г. Бражнич. – Кривий Ріг, 2001. – 238 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ – Перун, 2009. – 1736 с.
4. Вдовичин Т. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов для забезпечення навчального процесу майбутніх фахівців у педагогічному університеті [Електронний ресурс] / Вдовичин Т. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/1135/1>
5. Голубова Г.В. Педагогічні умови розвитку обдарованості студентів [Електронний ресурс] / Голубова Ганна Василівна. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Pedagogica/2_105345.doc.htm
6. Методологічні засади педагогічного дослідження: монографія / авт. кол.: Є.М. Хриков, О.В. Адаменко, В.С. Курило та ін.; за заг. ред.В.С. Курило, Є.М. Хрикова; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 248 с.
7. Панкратова Н.Д., Савченко І.Ю. Застосування морфологічного аналізу до задач технологічного передбачення / Наукові праці. Комп'ютерні технології. – Випуск 77. - Том 90. – С. 6-13.
8. ПОНОМАРЬОВА Г.Ф. ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА : МОНОГРАФІЯ / Г.Ф. ПОНОМАРЬОВА. – Х.: ВИД-ВО «РАНОК», 2014. – с.547.
9. Прудченко І.І. Педагогічні інтенції постмодерну: конституювання змісту освіти / Гуманітарний вісник ЗДІА, 2011. – № 47 – С. 156-163.
10. Тоффлер Э. Шок будущего / Эдвард Тоффлер. – М.: АСТ, 2001. – 560 с.
11. Чижевський Б.Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні / Чижевський Б. Г. – К.: Інститут педагогіки АПН України. – 1996. – 249 с. – С. 82.

**ОБОСНОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ
ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОБНОВЛЕННОЙ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ
СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ТЕХНИЧЕСКОГО УЧЕБНОГО
ЗАВЕДЕНИЯ**

О.П. Лучанинова

Автор уточняет понятие «педагогические условия» в контексте функционирования воспитательной системы высшего технического учебного учреждения, обосновывает наиболее благоприятные условия ее функционирования и формирования личности студента как смыслового ядра этой системы.

Ключевые слова: воспитательная система, педагогические условия, функционирование воспитательной системы, воспитание личности студента.

**RATIONALE FOR TEACHING CONDITIONS OF FUNCTIONING
OF THE RENEWED EDUCATIONAL SYSTEM OF THE HIGHER
TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTION**

O.P. Luchaninova

The author clarifies the concept of "pedagogical conditions" in the context of the functioning of the renewed educational system of the higher technical educational institution and rationalizes the most favorable conditions for the functioning and formation of the individual student as the semantic core of the system.

Key words: Educational system, pedagogical conditions, functioning of the renewed educational system, formation of student's personality.

Лучанинова Ольга Петровна – кандидат педагогических наук, доцент кафедры инженерной педагогики, заместитель декана гуманитарного факультета з виховної роботи, заступник голови Ради з виховної роботи, голова секції з організації виховної роботи та дозвілля студентів Національної металургійної академії України (м. Дніпропетровськ, Україна). E-mail: luchaninova.olga@mail.ru

Luchaninova Olga – Ph.D., Assistant Professor of Engineering Education, Dean of the Faculty of Humanities of Educational Work, Deputy Head of the Educational Work, Head of the Section of Educational Work and Leisure of Students of National Metallurgical Academy of Ukraine (Dnipropetrovsk, Ukraine). E-mail: luchaninova.olga@mail.ru

УДК 37:159.947.23-027.555

**МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ РОЗВИТКУ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ ЛІЦЕЇВ**

К. А. Пекач

У статті розкрито найбільш ефективні форми та методи виховання громадянської відповідальності учнів ліцеїв. Подано результати експертної оцінки щодо застосування методичного інструментарію для виховання громадянської відповідальності учнів ліцеїв.

Ключові слова: виховання, громадянське виховання, відповідальність, громадянська відповідальність, методичний інструментарій виховання, форми і методи виховання, метод експертної оцінки.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Початок ХХІ століття відзначається зростанням кількості збройних конфліктів, терористичних актів та загроз у світовому масштабі. У сучасних умовах жодна людина не може почувати себе у безпеці. Особливо це стосується громадян України, які за останні два роки на собі відчули тяготи війни та зрозуміли, що питання державності, добробуту на пряму залежать від обороноздатності країни. У свою чергу здатність боронити та відстоювати свою незалежність, територіальну цілісність обумовлена рівнем національної єдності, патріотизму, громадянської відповідальності. На сьогодні ми маємо безліч прикладів самопожертви, самовідданого служіння своєму народові, свідомого виконання свого громадянського та професійного обов'язку, які демонструють військові, правоохоронці, прикордонники, волонтери, добровольці. Проте існують і протилежні приклади. Саме тому, однією із важливих суспільних потреб є виховання гармонійно розвиненої особистості, відповідального громадянина-патріота своєї країни. На пошук способів вирішення такої актуальної проблеми спрямоване наше дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Шляхи реалізації громадянського виховання учнів висвітлені у працях ряду дослідників, зокрема, І. Бехом, Л. Бойко, І. Бондаренко, М. Боришевським, Н. Дерев'янко, О. Докукіною, Ю. Завалевським,